

KINDER
& JEUGD
PSYCHO
THERAPIE

PRATEN MET
KINDEREN

Tijdschrift van de Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychotherapie

50e jaargang, nummer 3, 2023

Thema: praten met kinderen.

ISSN 1384-1246

Redactie

Martine van Dongen-Boomsma (voorzitter)
Marthe Egberts
Merijn Merbis
Ariëlle de Ruijter
Walter Matthys (gastredacteur)

Eindredactie

Henk Linse

Correctie

Tjeerd Gunning

Redactiesecretariaat

Melinda van Leeuwen
e-mail: redactie@vkjp.nl

Druk

Ipskamp Printing, Enschede.

Kopij

Bijdragen kunnen per e-mail worden aangeboden aan het redactiesecretariaat. Zie de richtlijnen voor auteurs op de laatste pagina's.

Secretariaat VKJP

Bezoek- en postadres:
Maliebaan 87, 3581 CG Utrecht
telefoon: 030 – 296 53 48
e-mail: info@vkjp.nl

Losse nummers

Losse nummers zijn te bestellen bij het secretariaat of op de website.

www.vkjp.nl/het-tijdschrift

Komt een kind bij de rechter

Hoe de kinder- en jeugdpsychotherapeut betrokken kan worden bij het belang van het kind

Marga W. M. Akkerman-Zaalberg van Zelst

Voor het afspreken van het kinderverhoor bij de rechter stuurt een griffier een twaalfjarige jongen een oproep om op de rechtbank te verschijnen. De brief dateert van twee jaar geleden en gaat als volgt.

Beste (voornaam),

Hierbij word je opgeroepen om op (datum) om (tijd) te verschijnen voor de kinderrechter in deze rechtbank (adres), om te worden gehoord naar aanleiding van het door de gecertificeerde instelling ingediende verzoekschrift. Indien je echt niet kunt komen word je verzocht telefonisch of schriftelijk te reageren.

*De griffier
(handtekening)*

Deze brief, mij aangereikt door de cliëntondersteuner van deze twaalfjarige, was voor mij de aanleiding om dit artikel op papier te zetten, vanuit de mij zo vertrouwde omgeving: de ontwikkelingspsychologische en kinder- en jeugdpsychotherapeutische praktijk. Dit artikel beoogt bij te dragen aan een betere beoordeling van de belangen van kinderen bij rechtszaken over echtscheiding. Kinderen van twaalf jaar of ouder hebben in die situatie welomschreven rechten.

Voor het kind kan dat heel belangrijk zijn, bijvoorbeeld als de ouders het niet eens worden over het hoofdverblijf van, of de omgangsregeling met een of meer van hun kinderen. Ook kan een gang naar de rechter aan de orde zijn als een kind zelf om verandering van de omgangsregeling vraagt waarmee een van de ouders niet akkoord gaat.

Komt een kind bij de rechter

Samenvatting

Dit artikel beoogt vanuit ontwikkelingspsychologische en psychotherapeutische kennis en ervaring bij te dragen aan de verbetering van de beoordeling van de belangen van kinderen van twaalf jaar en ouder, bij rechtszaken vanwege echtscheidingsproblematiek. De bedoeling is dat het ontwikkelingsperspectief van een puber of adolescent daardoor de nodige aandacht krijgt bij de beslissing van de rechter. De nationale, wettelijke kaders en het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) vormen het juridische kader (www.kinderrechten.nl).

De auteur stelt voor om het wettelijk verplichte *kinderverhoor* (een gesprek van tien minuten van de rechter met het kind) te vervangen door een *kinderinterview*: een uitvoerig gesprek van een kinder- en jeugdpsychotherapeut met de jeugdige over zijn gezin in verleden, heden en toekomst. Met deze informatie kan de rechtspraak een gefundeerd antwoord vinden op de vraag: *Waar is dit kind het meest bij gebaat?* De auteur beschrijft de alternatieve gang van zaken.

De rechter heeft als taak de rechten van het kind te bewaken, onder meer door te zorgen dat het kind wordt gehoord. De bewaking van de rechten van het kind zijn waarschijnlijk pas goed geborgd als een kinder- en jeugdpsychotherapeut dit gesprek voert en daarover rapporteert; kennis van de ontwikkelingspsychologie en gespecialiseerde gesprekstechnische vaardigheden op dat niveau zijn vereist, ook al omdat het hier per definitie gaat om een sleutelmoment in het leven van het kind. Zo'n gesprek kan immers relevante, persoonlijke informatie over het kind opleveren die van belang is voor zijn ontwikkeling en daarmee voor de beslissing van de rechtbank – en wellicht nuttiger informatie dan een tienminutengesprek met een jurist.

Om het kind een leeftijdsadequate stem te geven, kan de focus van de rechter beter liggen op beantwoording van de vraag: *Waarbij is de ontwikkeling van dit kind het meest gebaat?*, in plaats van: *Welke ouder heeft gelijk?*

Argumenten om een kind niet, of minder te betrekken bij een rechtszaak worden door wetenschappelijk onderzoek niet ondersteund (Wiewauters & Emmery, 2017).

Trefwoorden: participatierecht van kinderen, kinderverhoor, kinderinterview, echtscheiding, familierecht.

Het participatierecht van het kind

Voor de juridische uitgangspunten citeer ik als volgt uit het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind, het IVRK (Rijksoverheid, 2002).

Artikel 3.1 is van belang: *Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.*

In de rechtswetenschap betekent ‘eerste overweging’: hetgeen in volgorde van belangrijkheid als eerste komt.

Relevant voor de genoemde conflictsituaties is het participatierecht van het kind. Artikel 12 van het IVRK vormt de wettelijke basis voor het participatierecht van minderjarigen en luidt als volgt:

Lid 1 – *De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.*

Lid 2 - *Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.*

Lid 1 bepaalt dat staten maatregelen moeten treffen, zodat minderjarigen dit recht kunnen uitoefenen. Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt dat lidstaten hiertoe verplicht zijn en dat er geen vrijheid is om dit artikel op een eigen manier te interpreteren. In lid 1 staat ook dat minderjarigen voor uitoefening van dit recht in staat moeten zijn om hun mening te vormen.

In *General Comment No. 12* wordt uitgelegd dat dit echter geen beperking van het recht vormt, omdat lidstaten ervan uit moeten gaan dat het kind de capaciteit bezit om zijn mening te vormen. Het VN-Kinderrechtencomité raadt het hanteren van een leeftijdsgrens voor het horen van kinderen dan ook af (Verenigde Naties, 2009).

Bovendien wordt in lid 1 benoemd dat minderjarigen hun mening vrijelijk moeten kunnen uiten. Dit houdt in dat het horen van minderjarigen altijd vrijwillig moet gebeuren, in een omgeving waarin minderjarigen zich prettig voelen en openlijk kunnen spreken. Ook is het hiervoor belangrijk dat minderjari-

gen voldoende geïnformeerd worden over de kwestie, de mogelijke beslissing en de bijbehorende consequenties.

De minderjarige moet volgens het verdrag ook geïnformeerd worden over zijn rechten en plichten tijdens de procedure en de omstandigheden waaronder hij gehoord zal worden. De informatie moet tevens kindvriendelijk zijn. Het verkrijgen van informatie is zeer belangrijk voor minderjarigen om deel te kunnen nemen aan hun procedure. Het VN-Kinderrechtencomité noemt het recht op informatie een absolute voorwaarde voor het kind om een overwogen beslissing te kunnen nemen.

Met betrekking tot de weging van de verkregen informatie staat, nog altijd in artikel 12 van het verdrag, dat aan de mening van het kind een passend belang moet worden gehecht, in overeenstemming met zijn leeftijd en rijpheid. Enkel luisteren naar de mening van de minderjarige is onvoldoende. De rechter moet deze mening ook meenemen in de beslissing. Bovendien moet de rechter aan de minderjarige uitleggen op welke manier zijn mening invloed heeft gehad op de uiteindelijke beslissing. Meer informatie over de participatie van het kind bij het ouderschapsplan is te vinden in het proefschrift van Smits (2015).

Van participatierecht naar het kinderverhoor

Men spreekt tegenwoordig in plaats van kinderverhoor ook wel over het *kindgesprek*, afhankelijk van de instantie waar men informatie zoekt. De term ‘kinderverhoor’ past bij het recht dat het kind heeft om gehoord te worden. Daarom hanteer ik in dit artikel de term ‘kinderverhoor’.

Een kind van twaalf jaar of ouder heeft het recht om gehoord te worden. Het kind is niet verplicht om te komen. Als de griffier graag wil dat het kind naar deze belangrijke gebeurtenis komt, ligt een uitnodigende tekst voor de hand. Geen oproep maar een uitnodiging, voorzien van de nodige informatie en uitleg. Op de website van een Rotterdams advocatenkantoor is te lezen: “Het kindgesprek is een informeel gesprek tussen het kind en de rechter. De rechter krijgt via een kindgesprek een beeld van hoe het kind zijn situatie ervaart, zodat de rechter daar in zijn beslissing rekening mee kan houden, bijvoorbeeld over waar het kind moet gaan wonen, of hoeveel omgang er moet zijn. Het kind mag alles wat het belangrijk vindt aan de rechter vertellen.” (Family Affairs, 2022). Met ‘informeel’ wordt bedoeld dat de rechter geen toga draagt en dat het gesprek in een werkkamer plaatsvindt, dus niet in een rechtszaal (Tempel, S., z.d.).

Het kinderverhoor

Het kinderverhoor, met het accent op hoe het kind zijn situatie ervaart, is wezenlijk anders dan een gesprek over wat het kind bezighoudt, bijvoorbeeld waar het kind zich zorgen over maakt.

Vragen voor het kinderverhoor zouden kunnen zijn:

Wat merk jij van de scheiding van je ouders? Wat doet mama als ze boos is? En wat doet papa als hij boos is? Waar worden ze dan boos over? Hebben papa en mama vaak ruzie? Je ouders willen niet meer bij elkaar wonen en waar zou jij dan willen wonen? Wat vind jij de beste omgangsregeling? Kun je uitleggen hoe je tot dat besluit gekomen bent?

Hoe is de sfeer thuis? Moet je weleens zonder eten naar bed? Heb je weleens meegemaakt dat papa en mama met elkaar vechten? Ben je weleens alleen thuis 's avonds? Wat vind je nog belangrijk om nu te vertellen?

Dergelijke vragen gaan over wat het kind thuis heeft meegemaakt en zijn ingegeven vanuit 'veiligheidsdenken' en opvoedingsvaardigheden van de ouders. Belangrijk is om ook te vragen naar de prettige gezinsmomenten. Dan hoeft het kind na afloop van het gesprek zich niet of minder schuldig te voelen over de nare dingen die het eventueel over zijn ouders aan de rechter heeft verteld.

Bij een gesprek in juridisch kader bestaat het risico dat het kind uit loyaliteit gewenste en oppervlakkige antwoorden geeft. De rechter richt zich in zo'n gesprek vooral op een 'rechtvaardige' oplossing van het conflict zoals de ouders dat hebben gepresenteerd.

De duur van het kinderverhoor is gemiddeld tien minuten. Dat de rechter in deze korte tijd wijzer wordt over wat het kind belangrijk vindt, zodat dit kan worden meegewogen bij de uitspraak, is voor een kinder- en jeugdpsycholoog moeilijk te begrijpen. Als je elkaar niet kent, is er tijd nodig voor kennismaking, op het gemak stellen, uitleggen waar het gesprek voor is en iets vertellen over de vertrouwelijkheid. Je bent zo vijf minuten verder en dan heeft het kind nog geen woord over zijn visie verteld. Verder hebben sommige kinderen veel tijd nodig om te wennen aan een nieuwe situatie, zodat het wel even kan duren voordat ze een weloverwogen antwoord kunnen geven. Zo'n korte tijdsduur wekt niet de indruk dat de mening van het kind belangrijk is. Het kind is gehoord, maar wat draagt het bij?

Wat de rechter in zo'n kinderverhoor te weten komt, bevat zeer beperkte informatie over de opvattingen van het kind in een moeilijke thuissituatie. Een beslissing nemen die in het belang van het kind is, vereist veel meer informatie. Vanuit welk ontwikkelingsverloop een kind zijn opvatting ontwikkelt, is niet bekend. Hoe was de ontwikkeling van het kind, en kunnen elementen

daaruit van invloed zijn op zijn voorkeur bij de contactverdeling? Hoe is het kind ingebed op school, in de vriendenkring, de sportclub of de manege, en heeft zijn voorkeur te maken met de wens in dit vertrouwde circuit te kunnen blijven? Welke argumenten heeft de rechter om een verstandige beslissing te nemen en hoe zwaar weegt daarbij de mening van het kind? De rechter heeft als taak de rechten van het kind te bewaken, zodat het kind gehoord wordt. De rechten van het kind worden ook bewaakt als een psychotherapeut – deskundig op het gebied van de ontwikkelingspsychologie en gespecialiseerd in gesprekstechniek met kinderen – het gesprek voert. Dat kan veel meer informatie opleveren die van belang is voor de ontwikkeling van het kind, en daarmee voor de beslissing van de rechtbank. De belangrijkste vraag voor de rechter zou immers moeten zijn: waarbij is de ontwikkeling van dit kind het meest gebaat?

Van kinderverhoor naar kinderinterview

Het kinderverhoor levert, gezien vanuit de ontwikkelingspsychologische en psychotherapeutische invalshoek, onvoldoende materiaal voor een beslissing van de rechter over de vraag: waarbij is het kind het meest gebaat? De wensen en opvattingen die een kind heeft om zich zo goed mogelijk staand te houden in de scheidingssituatie, hebben een lange voorgeschiedenis, waarin meerdere factoren een rol spelen. Deze factoren komen aan bod als voor het interview het biopsychosociale model gehanteerd wordt. Dit model, van internist en psychiater George L. Engel, gaat ervan uit dat iemands welbevinden en gezondheid afhankelijk zijn van biologische, psychologische en sociale factoren (Engel, 1977).

Stel dat het kind veel last heeft van eczeem, vooral bij stressvolle situaties, zoals tijdens de scheiding van zijn ouders, dan is het belangrijk om te weten wat de meest en wat de minst stressvolle situatie is. Daar kan de rechter bij zijn beslissing rekening mee houden. Of het kind blijkt grote zorgen te hebben, omdat een van zijn ouders niet bereid is om hem naar sport te brengen, terwijl het kind graag wil sporten. Dat kan verlies van een plaats in het team betekenen, vermindering van de lichamelijke conditie kan het kind onzeker maken, het ontwikkelen van depressieve gevoelens valt niet uit te sluiten en dit verlies aan sport kan verstoring werken in de relatie met de betreffende ouder. Of wat te beslissen in het geval van een vijftienjarige die, na jarenlang gepest te zijn, net in een groepje leeftijdsgenoten terechtgekomen is die graag met elkaar uitgaan in het weekend? Dit meisje begint net wat meer zelfvertrouwen op te bouwen en haar weg te vinden in de diverse stijlen die pubers tot uiting brengen. Moet

zij om de week het weekend bij een ouder zijn die ver weg woont? Kan deze ouder een rol spelen bij het vervoer, zodat de dochter geen omgang met haar vriendengroep hoeft te missen, of gaat deze ouder (zoals zo vaak) benadrukken dat er al zo weinig tijd is om met het kind door te brengen en met die feestjes nog minder? Of denk aan de dochter die buikpijn blijkt te hebben elke keer als ze een proefwerk moet maken, terwijl ze in het contact met een van beide ouders niet de concentratie kon opbrengen om zich goed voor te bereiden. In het kinderinterview is het belangrijk om expliciet te vragen naar stressmomenten.

Aan het kind wordt veel meer recht gedaan als er ruim de tijd is voor een gesprek met een kinder- en jeugdpsychotherapeut over de echtscheidings-situatie. Belangrijke situaties als hier aangestipt, kunnen van grote invloed zijn op het actuele welbevinden van het kind, terwijl daar in het kinderverhoor niet naar wordt gevraagd. Er kan zo veel meer aan de hand zijn, hoewel de rechter dat niet weet, met het risico dat er beslissingen worden genomen die schadelijk kunnen zijn voor het kind.

Degene die het interview doet, is bij voorkeur een kinder- en jeugdpsychotherapeut. Snel vertrouwen winnen van een jeugdige is bij uitstek een kwaliteit van de kinder- en jeugdpsychotherapeut. Vertrouwen is essentieel voor het verkrijgen van eerlijke antwoorden. Kinderen zijn gewend om rekening te houden met wat de volwassene horen wil. Doorvragen is daarom belangrijk. Neem de veertienjarige jongen die bij de psychotherapeut vertelde evenveel bij beide ouders te willen zijn.

Therapeut: *“Bekend is dat kinderen het contact voor hun ouders eerlijk willen verdelen. Wat wil jij zelf nou echt?”*

Antwoord: *“Dan ben ik het liefste bij mijn moeder.”*

Therapeut: *“Daar heb je vast je redenen voor. Kun je die ook vertellen?”*

Ook empathie, waarin de kinder- en jeugdpsychotherapeut de expert is, is een belangrijk middel om het kind te laten onderzoeken wat het nou echt zelf wil en waarop dat gebaseerd is.

Therapeut: *“Je bent het misschien niet zo gewend om in dit soort zaken aan te geven wat jij nou echt zelf vindt. Je wilt je ouders liever niet tekortdoen. Zou dat te maken kunnen hebben met jouw kijk op de situatie?”*

Vanwege het juridische kader geeft de rechter, op een nader te bepalen moment in de procedure, de ouders opdracht om het kinderinterview in gang te zetten. Daartoe stuurt de griffier een brief aan de ouders, bijvoorbeeld van Ruben, 12 jaar. En een aparte brief aan Ruben.

Geachte ouders,

Ruben heeft recht op een kinderinterview door een kinder- en jeugdpsychotherapeut. De rechter zou graag, naast wat jullie zelf al over Ruben vertelden, meer informatie willen over zijn opvattingen over jullie gezins-situatie, en wat zijn wensen zijn voor zijn toekomst. Daarvoor is het onder andere belangrijk te weten welke stressvolle momenten er tot nu toe in zijn leven hebben plaatsgevonden: thuis, op school, in jullie gezinsleven en met vrienden. Het kan zijn dat de rechter daarmee rekening moet houden bij zijn beslissing in jullie zaak. Het kinderinterview is niet verplicht, maar de rechter vindt het wel belangrijk voor een goede afweging bij het nemen van een besluit.

De psychotherapeut met wie jullie een afspraak kunnen maken, is (naam en contactgegevens). Van de psychotherapeut krijgen jullie een vragenlijst. De antwoorden kunnen jullie, ieder apart of met elkaar, bij de psychotherapeut komen vertellen, of opschrijven en terugsturen. Belangrijk is dat jullie, ouders, met de psychotherapeut bespreken hoe jullie Ruben het beste kunnen voorbereiden op de gesprekken met de rechter.

Beste Ruben,

Je vader en moeder zijn naar de rechtbank gekomen, omdat ze een probleem hebben met de scheiding. Daarmee heb jij ook te maken. Vanaf je twaalfde jaar heb je het recht om te vertellen wat jij vindt en wat jij ziet als oplossing van het probleem. Je kunt dat het beste doen bij een kinder- en jeugdpsychotherapeut. Die zal jou vragen stellen, luisteren naar wat jij vertelt en je helpen met nadenken over wat jij als beste oplossing ziet. Jij bepaalt, samen met de psychotherapeut, welke dingen die je hebt verteld wel, en welke niet aan de rechter worden doorgegeven. De gesprekken zijn dus vertrouwelijk – het is belangrijk dat je dat nu al weet. Het is niet verplicht om zo 'n gesprek te hebben.

De voorbereiding van het kinderinterview is te vergelijken met de werkwijze van een kinder- en jeugdpsychotherapeut, waarbij een puber bij de praktijk wordt aangemeld vanwege een probleem. In dit geval gaat het niet om het stellen van een diagnose, maar om te onderzoeken hoe het kind de situatie ervaart en wat het zelf ziet als de beste oplossing voor zichzelf. Ook in zo'n geval geven de ouders vooraf informatie aan de psychotherapeut, en bereiden de ouders het kind voor op het bezoek aan de psychotherapeut.

Aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst of in een persoonlijk

gesprek kunnen beide ouders onafhankelijk van elkaar informatie geven over de ontwikkeling en levensloop van kind en gezin. Zijn daarin bijzonderheden, zoals een chronische ziekte bij het kind zelf of een van de ouders, de aan- of afwezigheid van een netwerk, schokkende gebeurtenissen, het schoolverloop, de sociaal-emotionele ontwikkeling en vrijetijdsbesteding? De ouders leggen het kind uit dat het op gesprek gaat bij een kinder- en jeugdpsychotherapeut waar het vrijuit kan praten over hoe het de toekomst ziet, nu de scheiding van de ouders in zijn leven is gekomen. De psychotherapeut denkt hierover met het kind mee en kan ook dingen over vroeger vragen.

Het kinderinterview verloopt zoals dat gebruikelijk is bij een intakesessie. Kennismaking, rol van de psychotherapeut, reden van de gesprekken, het geplande aantal gesprekken, de vertrouwelijkheid. De psychotherapeut praat niet achter de rug van het kind om, en het kind kan aangeven wat niet naar buiten gebracht mag worden. Niet te voorspellen valt of er een of meerdere afspraken nodig zijn. Zit een kind eenmaal goed op zijn praatstoel, dan is het belangrijk om meerdere afspraken te kunnen maken. In de periode tussen de gesprekken heeft het kind tijd om na te denken over wat voor hem belangrijk is. Ook kan in het tweede gesprek de vraag gesteld worden of het kind de dingen wellicht anders ziet dan in het eerste gesprek.

Specialist bij uitstek

De benadering van de kinder- en jeugdpsychotherapeut is wezenlijk anders dan die van de rechter. Elke puber zal een volwassene zien als iemand die zich met zijn opvoeding bemoeit of wil bemoeien. Wat het kind vertelt, is afgestemd op de volwassene, iemand die iets over je te zeggen heeft. De psychotherapeut wordt daarom in eerste instantie nogal eens gezien als een docent, of een trainer, iemand die vindt dat je iets moet leren en bij wie je je netjes moet gedragen. In de eerste sessie zal een kind proberen er achter te komen wat er van hem of haar verwacht wordt. De kinder- en jeugdpsychotherapeut echter is de specialist bij uitstek om vanaf het eerste contact met het kind vorm te geven aan een therapeutische relatie, en verwachtingen van het kind over een pedagogische relatie waarin het moet presteren, te bespreken. In een therapeutische relatie biedt de therapeut het kind de gelegenheid om diepgaand na te denken over de eigen situatie en de gewenste oplossing. Daarin kan de levensloop van het kind een belangrijke rol spelen. In het gesprek met de psychotherapeut staat de meningsvorming van het kind over zijn situatie centraal, en het antwoord van het kind op de vraag: waar ben ik het meest mee geholpen? Dat

verschilt wezenlijk van een gesprek bij de rechter, waarin het gaat om het verkrijgen van informatie voor diens oordeelsvorming.

Casus

Een vijftienjarige vwo-scholiere wil de contacttijden met haar ouders veranderen. Ze wil meer bij vader wonen dan bij moeder, na een periode van fiftyfifty. De rechter stemt in met het verzoek van de vader om zijn dochter een gesprek te laten hebben met een deskundige. Zij vertelt de psychotherapeut in twee gesprekken uitvoerig over wat haar bezighoudt. Haar ouders zijn al een aantal jaren gescheiden, waarna zij, in de waarneming van de dochter, met elkaar omgingen als beste vrienden – voordien was er vaak over en weer kritiek. Het was voor haar een fijne tijd. Deze prettige gang van zaken veranderde ineens toen moeder een nieuwe partner kreeg. De dochter begrijpt dat die harmonieuze tijd niet eindeloos kon duren. Maar met deze partner werd de dochter zonder enige voorbereiding geconfronteerd. Er was geen tijd om te wennen, moeder trok meteen intensief met deze man en zijn familie op en de dochter moest mee. “Ik sliep een hele periode bijna niet meer in mijn eigen bed.” Moeder en partner wonen inmiddels al een tijd samen. De dochter kan het nog steeds niet met deze man vinden. Ze vertelt spontaan dat ze veel liever in een rustig tempo een relatie met deze man had opgebouwd, dan was het vast anders gelopen. Ze is al een paar keer weggelopen naar haar vader en vertoont steeds meer bij een depressie horend gedrag. Vader brengt haar na een paar uur kalmeren altijd weer naar moeder terug. Vader probeerde met moeder te praten over de situatie, maar dat lukte niet. De rechter is erbij betrokken, omdat moeder niet wil meewerken aan een andere omgangsregeling. De dochter is wanhopig, zij laat haar emoties de vrije loop. Ze wil graag een goede relatie met haar moeder onderhouden, maar daarvoor moet die man een aantal stappen terug doen. Moeder vertelt ter zitting dat de dochter na een paar uur wennen als ze van vader terugkomt, altijd weer gezellig met het gezin meedoet. De dochter zou heel graag wekelijks met haar moeder samen ergens eten, bij voorkeur zonder die man. En de rest van de week bij vader wonen. Waar is de ontwikkeling van de dochter het meest mee gediend?

Mij lijkt haar voorstel een goede opstap naar contactherstel. Zij is met de komst van de partner haar moeder kwijtgeraakt en die wil ze heel graag terug. Zij wil eerst een periode van contact met moeder op een manier waarop zij zich weer nummer 1 kan voelen. Mij lijkt dat een betrouwbare

analyse die zij goed kan verwoorden en die bij haar leeftijd past. Ik betwijfel of de rechter in een tienminutengesprek dit ook te horen zou hebben gekregen. De dochter laat de psychotherapeut weten dat ze het fijne gesprekken vond, er is voor het eerst naar haar geluisterd. Zij had nog wel langer willen praten over vroeger en nu met de bijbehorende emoties.

Tijdens de zitting blijkt volgens de advocaat de rechter zeer gecharmeerd van de moeder. De verwachting is dat naar de dochter niet geluisterd zal worden. Op dit moment is er nog geen beslissing bekend.

vragen stellen. Daarvoor zijn de gebruikelijke tien minuten dan wellicht voldoende.

Aan de hand van het verslag van het kinderinterview kan de rechter tijdens de zitting de ouders bevragen in hoeverre zij kans zien om hun kind te ondersteunen bij de wensen en gedachten die het naar voren heeft gebracht. Dan kan ook duidelijk worden in hoeverre een ouder gericht is op wat dat kind nodig heeft. Want ook die informatie kan een rol spelen bij de beslissing van de rechter.

Het belang van het kind

Juridisch gezien is het belang van het kind aan de orde. De term ‘het belang van het kind’ wordt vaak gebruikt om eigen redeneringen kracht bij te zetten, zonder verdere toelichting wat het belang dan is. Zo blijft het belang van het kind vaag en multi-interpretabel. Het verdient de voorkeur om te spreken van *het belang vanuit het ontwikkelingsperspectief van het kind*, dat ingevuld kan worden vanuit de ontwikkelingspsychologie. Dan gaat het om het formuleren van voorwaarden die de ontwikkeling van een kind stimuleren en continueren.

Door het belang vanuit het ontwikkelingsperspectief centraal te stellen, wordt bovendien voorkomen dat de juridische term ‘het belang van het kind’ te pas en te onpas wordt ingebracht.

Verantwoording vanuit de literatuur

Uit diverse onderzoeken is gebleken dat kinderen graag betrokken willen worden bij de aanpak van de scheiding van hun ouders, en daartoe ook in staat zijn (Akkerman-Zaalberg van Zelst, 2020). In het proefschrift van Smits (2015) komt naar voren dat kinderen graag betrokken willen worden bij het opstellen van het ouderschapsplan. Smart en collega's (2001, p. 143) onderzochten de vraag of kinderen al dan niet bij een echtscheiding betrokken moeten worden. Zij spraken kinderen in de leeftijd van 4 tot 22 jaar over de gevolgen van de scheiding van hun ouders. Zij constateerden dat deze kinderen redelijk tot goed in staat bleken te zijn om hun eigen situatie te bezien in relatie tot de scheiding en de gevolgen daarvan voor de ouders. Wiewauters en Emmerik (2017) concludeerden uit hun onderzoek bij kinderen en jeugdigen dat de waarborg van geheimhouding en privacy een doorslaggevende factor is om vrijuit te kunnen spreken. Kinderen en jongeren geven daarom de voorkeur aan iemand van buiten het juridisch kader.

Waarbij is het kind voor zijn ontwikkeling het meest gebaat?

Aan de hand van de informatie uit het kinderinterview kan de psychotherapeut een hypothese opstellen over de vraag: waar is dit kind voor zijn ontwikkeling het meest bij gebaat?

Uit dossiers van de eigen praktijk en gerechtelijke uitspraken zoals online gepubliceerd in Kennisbank Familierecht, ligt vaak meer nadruk op hoe te beslissen in het conflict tussen de ouders dan op de vraag waar het kind het meest bij gebaat is (XS2Knowledge, 2023). Laten prevaleren van een ontwikkelingspsychologische invalshoek, uitgewerkt in enkele gesprekken van het kind met de kinder- en jeugdpsychotherapeut, kan het de rechter én de ouders bij het nemen van een beslissing veel gemakkelijker maken. Dat betekent dat de rechter de aandacht gaat verleggen van ‘welke ouder heeft gelijk’ naar ‘waar is dit kind het meest bij gebaat’. De bepaling van het hoofdverblijf en de omgangsregeling staan dan in dienst van de vraag hoe het kind in de gescheiden situatie het beste gedijt, mede gezien zijn wensen en behoeften. De beslissing van de rechter komt zo in een ontwikkelingspsychologisch perspectief te staan.

De hieruit voortvloeiende werkwijze

Als het thema ‘waar is dit kind het meest bij gebaat’ centraal komt te staan, is het wenselijk het kinderverhoor door de rechter te vervangen door het kinderinterview met een kinder- en jeugdpsychotherapeut.

De psychotherapeut maakt een verslag van het kinderinterview, rekening houdend met de afspraken over geheimhouding. Het kind krijgt het concept te lezen en kan zo nodig wijzen op feitelijke onjuistheden. De eindversie wordt naar de rechtbank gestuurd, mede ondertekend door de jeugdige. Voorstelbaar is dat de rechter het prettig vindt om het kind zelf ook gesproken te hebben. De rechter kan naar aanleiding van het rapport het kind zelf nog aanvullende

Ten slotte

Mijn voorstel om het ‘kinderinterview’ te ontwikkelen – afgenomen door een kinder- en jeugdpsychotherapeut, als vervanging van het kinderverhoor van tien minuten bij de rechter –, is ingegeven door de in mijn ogen onvoldoende invloed van het kind in rechtszaken waarbij het kind een centrale rol speelt. Op grond van eigen dossiers, gesprekken met familierechtadvocaten en ervaringen met dossiers van collegae concludeer ik dat de rechtspraak aan de mening van het kind weinig aandacht besteedt. Dat mijn ervaringen niet op zichzelf staan, blijkt uit de internationale index 2023 van KidsRights: Nederland heeft de laagst mogelijke score op de indicator ‘belang van het kind’, wat betekent dat Nederland het beginsel van het belang van het kind onvoldoende toepast bij beslissingen die kinderen aangaan (Arts e.a., 2023).

*Dr. Marga W. M. Akkerman-Zaalberg van Zelst is klinisch psycholoog (niet praktiserend) en psychotherapeut (niet praktiserend) voor kinderen en jeugdigen, opleider en supervisor van de VKJP, en werkte bijna veertig jaar in haar eigen praktijk. Ze deed promotieonderzoek naar de behandeling van negatieve zelfachting bij kinderen van negen tot twaalf jaar. Akkerman is auteur van het Handboek voor ouders (1992) en coauteur van Wat nou ... pubers? (1999). De laatste jaren is ze betrokken bij complexe dossiers waarin cliënten de dupe worden van het overheidsbeleid, waarin te laag opgeleide professionals ingrijpende beslissingen moeten nemen over kinderen en gezinnen.
info@margaakkerman.nl*

Literatuur

- Akkerman-Zaalberg van Zelst, M. W. M. (2020). Het ouderschapsplan volgens het kind. *Kinder- & Jeugdpsychotherapie*, 47(2), 46-57.
<https://www.vkjp.nl/het-tijdschrift/tijdschrift-2-2020>
- Arts, K., Pichhili, A. R., & Dubey, U. (2023). *The KidsRights Index 2023*. Stichting KidsRights. https://www.kidsrights.org/nl/onderzoek/kidsrights-index/?noredirect=nl_NL
- Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: a challenge for biomedicine. *Science*, 196(4286), 129-136.
<https://doi.org/10.1126/science.847460>
- Family Affairs. (2022). Vragen en antwoorden over het kindgesprek. <https://family-affairs.nl/publicaties/vragen-antwoorden-over-het-kindegesprek/>

- Rijksoverheid. (2002). Verdrag inzake de rechten van het kind, New York, 20-11-1989. Vertaling: NL.
https://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18#Verdrag_2
- Smart, C., Neale, B., & Wade, A. (2001). *The changing experience of the childhood: Families and divorce*. Polity Press.
- Smits, V. M. (2015). *Participatie van het kind bij het ouderschapsplan* (Proefschrift). Maklu Uitgevers.
- Tempel, S. (z.d.). Over het kindgesprek [video]. De Rechtspraak. <https://www.rechtspraak.nl/Naar-de-rechter/rol-in-rechtszaak/Paginas/Kindgesprek.aspx>
- Verenigde Naties. (2009). *General Comment No. 12. Het recht van het kind om gehoord te worden*. <https://www.kinderrechten.nl/general-comments-van-het-vn-kinderrechtencomite>
- Wiewauters, C., & Emmery, K. (december 2017). 3. Het Parental Alienation Syndrome of contactbreuk tussen ouders en kind: een complexe en gelaagde rationele werkelijkheid. In: H. Blow (Red.), *Handboek familiaal geweld*, (17). Politeia.
- XS2Knowledge. (2023). Kennisbank Familierecht. <https://www.split-online.nl/kennisbank>

De Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychotherapie (VKJP) is de wetenschappelijke en specialistische vereniging voor kinder- en jeugdpsychotherapie. De vereniging staat voor de kwaliteit en ontwikkeling van het vak kinder- en jeugdpsychotherapie en daarmee voor toegankelijke, deskundige hulp aan jeugdigen met psychische problemen. Al meer dan vijftig jaar brengt de VKJP vakgenoten samen uit verschillende therapeutische scholen en met diverse achtergronden. Kind en gezin staan centraal. Het belangrijkste doel van de vereniging is het bevorderen van de ontwikkeling en het bewaken van de kwaliteit van de psychotherapie voor kinderen, jeugdigen en hun omgeving.